

Р Е Ш Е Н И Е

КАРАР

2019 елның 4 октябрәнән

№125

Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районының
Тихоново авыл жирлеге «муниципаль
берәмлеге Уставын раслау» турында

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон (2017 елның 30 октябрэндәге редакция), 2004 елның 28 июлендәге 45-ЗРТ номерлы ТР Законы (2017 елның 7 октябрэндәге ред.) «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» Татарстан Республикасы Законы, Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Тихоново авыл жирлеге Советы **КАРАР ИТТЕ:**

1. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын кушымта нигезендә расларга.

2. Тихоново авыл жирлеге Советының 2013 елның 23 гыйнварындагы 59 номерлы, 2014 елның 11 октябрэндәге 100 номерлы, 2015 елның 23 апрелендәге 119 номерлы, 2016 елның 26 гыйнварындагы 20 номерлы, 2016 елның 14 декабрэндәге 42 номерлы, 2017 елның 25 августындагы 59 номерлы, 2018 елның 18 августындагы 79 номерлы карары үз көчен югалткан дип санарга.

3. Әлеге карарны законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алу өчен Россия Федерациясе Юстиция министрлыгының Татарстан Республикасы буенча идарәсенә жиберергә.

4. Әлеге карарны Татарстан Республикасының хокукый мәгълүмат порталында <http://pravo.tatarstan.ru> дәүләт теркәве узганнан соң бастырып чыгарырга һәм Менделеевск муниципаль районының рәсми сайтында www.mendeleevsk.tatar.ru урнаштырырга.

5. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны Тихоново авыл жирлеге Советының законлылык, хокук тәртибе, Кеше хокуклары һәм депутат этикасы буенча даими комиссиягә йөкләргә.

Тихоново авыл жирлеге
Советы рәисе

Карманов А.М.

Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районы
Тихоново авыл җирлеге Советының
2019 елның 4 октябрдәге 125 номерлы карарына
кушымта

**Татарстан Республикасы
Менделеевск муниципаль районы
«Тихоново авыл җирлеге» муниципаль берәмле
УСТАВЫ**

I нче БҮЛЕК. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР.

1 нче Статъя. Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы «Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының «Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелде.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме – Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының «Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге (алга таба текст буенча - Жирлек).
3. Муниципаль берәмлекнең кыскача исеме – ТР ММР «Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге.
4. «Тихоново авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Менделеевск муниципаль районы составына керә.

2 нче Статъя. Жирлекнең территориаль корылышы

1. Жирлек территориясе составына: Тихоново, Салтыковка авыллары керә.
2. Жирлекнең административ үзәге - Тихоново авылы.
3. Жирлек чикләре «Менделеевск муниципаль районы «муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 29-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Жирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешләргә бәйсез рәвештә жирләр керә.
5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 нче Статъя. Жирлектә халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга хокукы

1. Жирлектә жирле үзидарә Россия Федерациясе гражданны тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлап куелган һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.
2. Гражданныр жирле үзидарәне женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфай хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә гамәлгә ашыру хокукына ия. Жирлек территориясендә даими яки нигездә яшәүче чит ил гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.
3. Гражданныр турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм жирлектәге урындагы затларга мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлеге турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылучы документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук, әгәр законда башкача каралмаган булса, гражданнарның жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә турында башка тулы һәм ышанычлы мәгълүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарә органнарына массакүләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән гражданнарға жирлек һәм аның аерым территорияләре үсешенә аеруча мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр чөптөрөн үстерү, социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә мәгълүмат биреп торалар.

6. Гражданнар, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларның карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) карата судта шикаять белдерергә хокуклы.

4 нче Статъя. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына Жирлек Советы, Жирлек Башлыгы, Жирлек башкарма Комитеты, Жирлекнең Ревизия комиссиясе һәм әлегә Устав нигезендә төзелә торган башка органнар керә.

2. Жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

5 нче Статъя. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм гамәлдән чыгару;

3) муниципаль жирлек милкендәге мөлкәт белән идарә итү, алардан файдалану һәм алар белән эш итү;

4) жирлек торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) жирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү һәм ял итү өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын үткөрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

- 9) жирлек территориясен төзеклэндерү кагыйдэләрен раслау, аларның үтәлешен контрольдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдэләр нигезендә жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру;
- 10) адреслар бирү, адресларны үзгәртү, юкка чыгару, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый атамаларны үзгәртү, юкка чыгару, мәгълүматны Дәүләт адреслы реестрында урнаштыру;
- 11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру;
- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданның һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыру.
- 14) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнашу;
- 15) оештыру ритуаль хезмәтләр һәм карап тоту урыннар күмү;
- 16) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәмин итү, ташландык суларны агызу, халыкны ягулык белән тәмин итүне Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә оештыру;
- 17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;
- 18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;
- 19) жирлек халкының массакүләм ял итү өчен шартлар тудыру һәм халыкның массакүләм ял итү урыннарын, гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына ирекле үтүен тәмин итүне дә кертеп, төзеклэндерүне оештыру.
2. Жирле үзидарә органнары Менделеевск муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча вәкаләтләрнен бер өлешен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлек бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбенә тапшыру турында килешүләр төзәргә хокуклы.

6 нчы Статья. Жирле үзидарә органнарының жирлекләргә жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә белән бәйлә булмаган мәсьәләләргә хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тәбиғи хокукка ия:
- 1) жирлек музейлары булдыру;

- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кылу;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;
- 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренә хокукларын тормышка ашыру белән бәйлә эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә миллиләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны тормышка ашыруга ярдәм итү;
- б) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;
- 7) муниципаль яңгың сагын булдыру;
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм итүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында " 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре төзегән оешмаларга ярдәм күрсәтү.»;
- 11) Социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданның торак урыннары бирү.
- 12) Жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру.
- 13) "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" 2016 елның 23 июнендәге 182 – ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру.
- 14) инвалидлар, физик мөмкинлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм итү.
- 15) "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирле үзидарә органнары башка мәсьәләләренә хәл итәргә, башка дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы (федераль законнарда каралганча, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 Статъясы нигезендә аларга тапшырылмаган булса), шулай ук башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дөүләт хакимияте органнары компетенциясенә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары, жирле бюджетлар керемнәре исәбенән, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, һәм өстәмә салым керемнәре кергән башка мәсьәләләренә хәл итәргә хокуклы.

7 нче Статъя. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмэтгәшлектә катнашуы федераль законнар һәм Татарстан Республикасының жирле үзидарә турындагы законнары нигезендә башкарыла.

8 нче Статъя. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмэтгәшлеге

Жирле үзидарә органнары белән дәүләт хакимияте органнары арасындагы үзара мөнәсәбәтләр тормышка ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирлек жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;
- 3) даими яисә вакытлыча координацион, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнарын булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән башка хезмэтгәшлек рәвешләре.

9 нчы Статъя. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертеп, муниципаль хезмәткәр статусын билгеләү, муниципаль хезмәт узу шартларын һәм тәртибен дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, «Муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексы» 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, жирлек Советы тарафыннан расланган Муниципаль хезмәт турындагы Нигезләмә һәм жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

II нче бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ХАЛКЫНЫҢ ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРЫЛУЫ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУ ФОРМАЛАРЫ

10 нчы Статъя. Жирле үзидарә халкының турыдан-туры гамәлгә ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашу формалары

Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм түбәндәге формаларда жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

- 5) гражданнарның хокукый инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 7) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) халык жыены;
- 11) гражданнарны сораптыру;
- 12) жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 13) Ижтимагый (консультатив) советлар төзү;
- 14) жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгатьләре;
- 15) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр.

11 нче Статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә халыкның турыдан-туры жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында үткәрелә.
2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә, «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, үткәрелә.
Гражданнарның жирле референдумда катнашу хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм уздыру тәртибе Федераль закон һәм аның нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясе субъектлары законнары белән билгеләнә.
3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнашалар.
4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар авыл жирлегә Советы инициативасы буенча кабул ителә:
  - 1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданнар;
  - 2) уставлары сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмә;
  - 3) авыл жирлегә Советы һәм Башкарма комитет Житәкчесе, алар тарафыннан бергәләп тәкъдим ителгән.
5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты-элегә инициативага

теләктәшлек йөзеннән имзалар жыю, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә тиеш, ләкин 25тән дә ким булмаска тиеш.

6. Референдум үткәрү инициативасы жирлек Советы һәм авыл жирлеге башкарма комитеты житәкчесе белән берлектә тәкъдим ителгән иде, жирлек Советы карары һәм Башкарма комитет житәкчесе карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек советы жирлек Советына жирле референдум билгеләнә торган документлар кергән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдум билгеләргә тиеш. Жирле референдум билгеләнгән срокларда жирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум суд тарафыннан гражданнар, сайлау берләшмәләре, муниципаль берәмлек башлыклары, Татарстан Республикасы дөүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мөрәжәгатьләре нигезендә билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәрүне тәмин итү Татарстан Республикасы дөүләт хакимиятенә башкарма органы яисә суд тарафыннан жирле референдум үткәрүне тәмин итү йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Тавыш бирү нәтижәләре һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

9. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дөүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яисә жирле үзидарә органнары тарафыннан раслауга мохтаж түгел.

10. Жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне чикләү нигезендә үтәләшен тәмин итәләр.

11. Жирле референдум үткәрү турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга федераль законнар нигезендә суд тәртибендә шикаять бирелергә мөмкин.

12 нче Статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектәге муниципаль сайлаулар яшерен тавыш бирү вакытында гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә жирлек Советына депутатлар сайлау максатыннан үткәрелә.

2. Тавыш бирү көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданыны жирлек Советы депутаты итеп сайлана ала.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә иртәрәк һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Күрсәтелгән карар массакуләм мәгълүмат чараларында аны кабул иткән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

Вакытыннан алда сайлаулар билгеләгәндә әлеге Статьядә күрсәтелгән сроклар киметелергә мөмкин, ләкин өчтән бер өлешкә.

Федераль закон белән билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар жирлек сайлау комиссиясе яки суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны эзерләү һәм үткәру сайлау комиссияләренә аларның компетенциясе чикләрендә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» Федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучылар вәкиллегең уртача нормасы нигезендә төзелә торган бер мандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бермандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла. Әгәр бермандатлы сайлау округында тавыш бирү Советы депутатларын сайлауларда бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучылар тавышларының кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала.

Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлау нәтижеләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка игълан ителергә тиеш)

13 нче Статья. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, гамәлдәге законнарда һәм уставта билгеләнгән нигезләр буенча һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып сайлаучыларның үзенә карата ышаныч уяткан һәм жирлек башлыгының депутат вазыйфаларын яисә бурычларын үтәмәүдә чагылган, депутат, жирлек башлыгы статусы белән туры килмәгән гамәлләр кылуда һәм Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын суд тәртибендә расланган конкрет хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) тора., һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар проектлары.

3. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәру инициативасын тәкъдим итү һәм аның ярдәменә имзалар жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кешедән торган инициативалы төркем төзелә.

5. Инициатив төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициатив төркемне теркәү үтенече белән мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның аны чакыртып алу өчен нигез булып торган хокукка каршы конкрет карарга яисә гамәлгә (гамәл кылмавына) күрсәтмәсе, депутатның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туган датасы һәм урыны, паспорт яисә паспортны алмаштыручы документ сериясе, номеры һәм бирү датасы, аны биргән органның исеме яисә кодын күрсәтеп, шулай

- ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм жирлек территориясендә аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны күрсәтелергә тиеш. Инициативалы төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечнамәгә карата депутатның хокукка каршы күрсәтелгән карары яисә гамәле (гамәл кылмавы) расланган суд карары беркетелергә тиеш.
6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәру инициативасын хуплауга имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
7. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирле референдум үткәру өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.
8. Жирлек сайлау комиссиясенә инициатив төркемне үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә тиешле депутат тиешле документларны кире алу өчен нигез сыйфатында тәкъдим ителә торган шартлар буенча аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат сайлау комиссиясә, жирлек Советы утырышлары үткәрелгән көнгә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, аларны үткәру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.
9. Жирлек Советы депутаты аны чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, сайлаучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак тәкъдим ителә торган шартлар буенча аңлатма бирү максатларында инициативалы төркем белән тигез нигездә агитация алып бару хокукына ия.
10. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, әгәр кире чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган яртысын тавыш бирсә, кире алынган дип санала.
11. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.
12. Жирлекнең сайлау комиссиясә чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми йомгак ясаганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемне, жирлек советын һәм жирлек Советының тиешле депутатын аны чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турында язмача хәбәр итә.

14 нче Статъя. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү күрсәтелгән үзгәрешләргә халыкның ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатыннан үткәрелә.
2. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясенә бер өлешендә 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә

оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда билгелэнгән очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгелэнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә.

4. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, әгәр анда жирлек халкының яки сайлау хокукына ия булган жирлекнең яртысыннан артыгы катнашса, үткәрелгән дип санала. Халыкның жирлек чикләрен үзгәртүгә ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору күрсәтелгән үзгәрешләр өчен үзгәртеп кору тавыш бирүдә катнашкан жирлек халкының яисә жирлекнең бер өлеше халкының яртысыннан артыграгы тавыш бирсә алынган дип санала.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижәләре һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка игълан ителергә).

15 нче Статья. Гражданның хокукый инициативалары

1. Гражданның элек Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый актында билгелэнгән тәртиптә хокук тудыру инициативасы хокукына ия.

2. Сайлау хокукына ия булган, сайлау хокукына ия булган гражданның инициатив төркеме хокукый инициатива белән чыгыш ясарга мөмкин.

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатларында гражданның хокукы: - яшәү (эшләү) урыны буенча гражданның жыелышларын һәм хокукый инициатива буенча фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча башка күмәк чаралар оештырырга һәм үткәргә;

Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Аппаратының структур бүлекчәләре житекчеләре катнашында киңәшмә;

- жирлек халкына имзалар жыю һәм хокукый инициативаны законнарга каршы килми торган ысуллар белән тәкъдим итүгә агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданның хокукый инициатива тормышка ашыруда ярдәм итәргә бурычлы.

5. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибдә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты, элек Уставта билгелэнгән компетенция нигездә, авыл жирлегә башлыгы яки жирлек башкарма комитеты житекчәсе тарафыннан 3 ай дәвамында аның ачык утырышында жирлек Советы тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибдә кертелгән муниципаль хокукый акт проекты караганда гражданның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен баян итү мөмкинлегә тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектын карау процедурасы тиешле рәвештә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукый акты, жирлек башкарма комитеты белән билгеләнә

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижәләре буенча кабул ителгән дәлилленгән карар рәсми рәвештә аның инициатив төркеме тарафыннан кертелгән гражданнарның язма рәвештә житкерелергә тиеш.

16 нчы Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның жыелышлары һәм конференцияләре үткөрү, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру юлы белән халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.
2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарның түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырылырга мөмкин: күп фатирлы торак йорт подъезды; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл торак пункты, жирлек булмаган авыл; гражданнарның башка яшәү территорияләре.
3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре шушы территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан расланган шәһәр жирлегендә территориаль жәмәгать үзидарәсе турында нигезләмәдә билгеленгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.
4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория шундый ук башка территория составына керә алмый.
5. Территориаль ижтимагый үзидарә, аның Уставы нигезендә, юридик зат була ала һәм коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.
6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:
  - 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
  - 2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенң максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
  - 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен формалаштыру, туктату, вәкаләтләре чоры;
  - 4) карарлар кабул итү тәртибе;
  - 5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;
  - 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.
7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышлары, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.
8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән территория халкының өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, вәкаләтле дип санала. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, гражданнар жыелышларында уналтынчы яшькә

житкән, Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданныр жыелышынын, конференцияләренең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә::

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;
- 2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәр һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турында хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлеге турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) Тиешле территориядә яшәүче халыкның мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;
- 2) гражданныр жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итәләр;
- 3) Тиешле территориядә яшәүче гражданнырның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданныр акчалары исәбеннән дә, шулай ук жирлек башкарма комитеты белән жирлек бюджеты акчаларын кулланып төзелгән килешү нигезендә дә башкара алалар;
- 4) күрсәтелгән актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын жирле үзидарә органнарына (жирлек Советына, жирлек башлыгына һәм жирлек башкарма комитетына) кертергә хокуклы.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирле Советның норматив хокукый акты белән билгеләнә.

17 нче Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә оештыру максатларында жирлек халкы, жирле үзидарә органнары инициативасы белән территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проекты эшләүче һәм территориядә яшәүче гражданныр жыелышларын оештыручы инициатив төркем оештырыла.

2. Жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә булдыру турында Карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйлә мәсьәләләр буенча гражданныр жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле (вәкил) вәкилен (вәкилләрен) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән жирлек Советы тарафыннан гамәлгә куелган булып санала.

18 нче Статъя. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) тарафыннан жирлек башлыгына тапшырыла:

1) территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган гариза;

2) Территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карар кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе, анда, паспортның фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган датасын, сериясен, номерын һәм датасын, гражданин паспорттын яисә паспорттын, һәр вәкаләтле вәкилнең яшәү урыны адресын күрсәтеп, территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карар кабул ителгән иде;

3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нөсхәсе.

2. Башка документларны, әлеге Статъяның 1 өлешендә билгеләнгән документлардан тыш, тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алу өчен, аларның исемлеген һәм алу датасын күрсәтеп, расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә аны жирлек Советының уставны теркәү яки теркәүдән баш тарту турындагы карары проекты алдан карауны һәм әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү тавышы хокукы белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү яки әлеге Статъяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны жирлек башлыгы 30 көн эчендә теркәүдән баш тарту турында Карар кабул итә. Баш тарту теркәү устав булырга тиеш мотивирован.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы килү нигез булып тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын территориаль ижтимагый үзидарә оештыруның максатка ярашлылыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рөхсәт ителми.

8. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча жирлек Советы кабул иткән дәлилленгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә язма рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе аны теркәү тамгасы белән гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче нөсхәсе жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр әлеге Статъяда билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш.

Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәү көненнән үз көченә керә.

19 нчы Статъя. Ачык тыңлаулар, ижтимагый фикер алышула

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык алдында тыңлаулар халык, жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки авыл жирлеге Советы инициативасы белән үткәрелә торган гавами тыңлаулар жирлек Советы, ә жирлек башлыгы инициативасы белән - жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга чыгарылырга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе нигезләмәләренә, әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында төгәл яңадан торгызылу рәвешендә үзгәрешләр кертелгән очрактан тыш, әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) жирлекнең социаль-иқтисады үсеше стратегиясе проекты;

4) муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 Статъясы нигезендә, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен, жирлекне үзгәртеп кору турында сораулар тавыш бирү юлы белән йә гражданныр жыеннарында белдерелгән муниципаль берәмлек халкының ризалыгын алу таләп ителә.

4. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар, гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, тиешле орган яисә муниципаль норматив хокукый акт проектын жирлекнең вазыйфаи заты карап тикшергәнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткәрү вакыты һәм урыны күрсәтелгән гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, гавами тыңлаулар үткәрелгән көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар үткәрү турында карар басылып чыккан көннән алып һәм аларны уздыру көненә кадәр жирлек халкы жирлек башлыгына халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый акт проектына төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Авыл жирлеге башлыгы килгән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр халык тыңлауларында катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар, гамәлдәге законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль норматив хокукый акт проекты каралган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткәрелә. Гавами тыңлаулар үткәрелә чакыру белән белгечләр, экспертлар,

кызыксынган затлар гавами тыңлауларда катнашырга хокуклы теләсә кайсы жирлектә яшәүче.

8. Халык тыңлауларын уздыру йомгаклары буенча муниципаль норматив хокукый акт проектын гавами тыңлауларга кабул итү компетенциясенә кертелгән жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә.

9. Халык тыңлауларының нәтижеләре, кабул ителгән карарларның дәлилленгән нигезләнүен дә кертәп, ачык тыңлаулар үткәрелгәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга (игълан ителергә) тиеш.

10. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияләрне межалау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән документларның берсенә, жир кишәрлеген яки капитал төзелеш объектын шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт бирү турындагы карарларның проектларына, капитал төзелеш объекларын реконструкцияләүнең рөхсәт ителгән иң чик параметрларыннан тайпылуга рөхсәт бирү турындагы карарлар проектларына үзгәрешләр кертүне күздә тотан торган проектлар буенча, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләренә расланган кагыйдәләре булмаганда, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объекларыннан файдалануның рөхсәт ителгән бер төрен үзгәртү мәсьәләләре буенча жәмәгать фикер алышулары яки ачык тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе, шәһәр төзелеш эшчәнлегенә турындагы закон нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

11. Халык тыңлауларын оештыру һәм үткәрү тәртибе жирлек Советы тарафыннан расланган Халык алдында тыңлаулар турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

20нче статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары эшчәнлегенә турында мәгълүмат бирү, Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен жирлек территориясә өлешендә гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торақ массивлар, кварталлар, урамнар, торақ йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә уставында каралган очрақларда үткәрелә.

3. Жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган Жыелыш жирлек Советы тарафыннан территорияль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлегә территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренә кимендә 10 проценты булган гражданнар төркеменә язма тәкъдиме буенча билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткөрү турындагы тәкъдимдә жыелышны үткөрү вакыты һәм урыны, аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, әгәр жыенны үткөрү инициативасы белән әлеге гражданнар тарафыннан аларның фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган датасын, яшәү адресын күрсәтеп мөрәжәгать иткән булса.

Жирлек советы гражданнар жыелышын үткөрү турындагы тәкъдимне үзенә якындагы утырышында карый.

Жирлек советы гражданнар жыелышын үткөрүдән аның максатка ярашлы булмавы сәбәпле баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткөрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткөрү вакыты һәм урыны, фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләргә жыелыш үткәрелгән көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

Халык жыелышына эзерлек һәм аны үткөрүне жирлек башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелыш эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәү урыны буенча муниципаль сайлауларны үткәргәндә файдаланыла торган Россия Федерациясе гражданнарын теркәү учеты мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы, әгәр анда жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелышның карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча уздырылган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә уставы тарафыннан аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр, мөрәжәгатьләрдә булган мәсьәләләргә хәл итү компетенциясенә кертелгән, язмача җавап җибәрү белән, жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәҗбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткөрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышы вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

21 нче Статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренәң фикерен ачыклау очрагында үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышлары кыен булган, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокуклы кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очрақларда үткәрелә.
2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатларны сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.
3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.
4. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы буенча үткәрелгән гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.
5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы), әгәр анда гражданнар жыелышларында сайланган, уналты яшькә житкән, Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган делегатларның өчтән икесе катнашса, хокуклы була. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.
6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышлары) нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

22 нче Статья. Гражданнар жыены

1. Гражданнар жыены жирле үзидарә халкының турыдан-туры гамәлгә ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формасы булып тора.
2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган очрақларда һәм Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының Тихоново авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткәрүгә әзерлек тәртибе турындагы Нигезләмә нигезендә үткәрелә.
3. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 Статьясында каралган очрақларда гражданнар жыены үткәрелә:
  - 1) күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүне үз эченә алган күрсәтелгән торак пункт кертгән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча торак пунктта (муниципаль район));
  - 2) жирлек составына керүче торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

- 3) авыл торак пункттында авыл жирлеге старостасы кандидатурасын тәкъдим итү, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча.
4. Гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы яисә 10 кешедән ким булмаган сайлау хокукына ия булган торак пунктта яшәүчеләр төркеме инициативасы буенча чакырыла ала.
5. Жыенны үткәрү инициативасын хуплау өчен жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия булган, даими яки нигездә яшәүче, яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар санының 5 процентын тәшкил итә, ләкин 10нан да ким булмаган имза була алмый.
6. Муниципаль берәмлек башлыгы чакырылучы гражданнар жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары белән билгеләнә, инициатив төркем чакырыла торган гражданнар жыены муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы карары белән билгеләнә.
7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, Муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданнар жыенын үткәргүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районының Тихоново авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткәргүгә эзерлек тәртибе турындагы нигезләмәдә билгеләнгән тәртип нигезендә алдан танышалар.
8. Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып тора, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.
9. Әлеге Статъяда каралган гражданнар жыены анда торак пункт яки жирлек халкының сайлау хокукына ия булган яртысыннан артыгы катнашуга хокуклы. Торак пунктта әлеге торак пунктта сайлау хокукына ия кешеләрнең яртысыннан артык бер үк вакытта бергә булу мөмкинлеге булмаса, күрсәтелгән торак пункт кергән муниципаль берәмлек уставы нигезендә гражданнар жыены гражданнар жыенын үткәрү турында Карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмый торган вакытка этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элек гражданнар жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә киләсе этапларда катнашмый. Әгәр аның өчен жыенда катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш биргән булса Гражданнар жыены карары кабул ителгән дип санала.

23 нче Статъя. Гражданнарны сораштыру

1. Гражданнар арасында сораштыру жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә халыкның фикерен ачыклау һәм аның исәбен алу өчен жирлек территориясендә яисә территориясендә үткәрелә.
- Сораштыру нәтижеләре тәкъдим итү характерына ия.
2. Гражданнардан сорашып белешүдә сайлау хокукына ия булган жирлек халкы катнаша ала.
3. Гражданнарны сораштыру инициативасы буенча үткәрелә:
- 1) жирлек советы яки жирлек башлыгы-жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренен республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Карар билгеләп кую турында сораштыру гражданнарны кабул ителә жирлек Советы тарафыннан. Жирлек Советы карарында билгеләп кую турында гражданнарның сораштыру билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм вакыты;

2) Сораштыру үткәргәндә тәкъдим ителә (тәкъдим ителә) торган (тәкъдим ителә торган) сорау формулировкасы;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазенә формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлекнең минималь халкы саны.

6. Авыл жирлегендә яшәүчеләргә аны үткәргә кимендә 10 көн кала гражданнар арасында сораштыру үткәрү турында хәбәр ителә.

7. Гражданнарны сораштыру эзерләүгә һәм үткәргүгә бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары хисабына-жирлек жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителәргә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлекнең һәр кешесе таныша ала. Сораштыру нәтижеләре жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

24 нче статья. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнарның таләбе буенча жирлек советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проектының тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында Карар кабул ителгәннән соң, биш көннән дә соңга калмыйча, массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибәрелә, халык таныша алырлык урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта жирлек советы фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәртмәләрне карау буенча

эшне оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлеге максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек советы ул тәкъдим иткән муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек советына жиһәрелә.

6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы нәтижәләре турында халыкка хәбәр ителә.

25 нче Статъя. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) киңәшләре

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшлэгәндә һәм аларны тормышка ашырганда, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен тормышка ашырганда, гражданның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен жирлекнең ижтимагый советы барлыкка килә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы аның эшчәнлегендә жирлек халкы, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерцияле булмаган оешмалар вәкилләре катнашында үз теләге белән оештырыла.

3. Жирлекнең ижтимагый советы оештыру тәртибе, вәкаләтләре, аның утырышларын үткәрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирлекнең жирле үзидарә органнарының мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм жәмәгать советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең башка мәсьәләләренә карата бурычлары һәм жаваплылыгы, аны тарату процедурасы, шулай ук аны оештыру һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләре жирлек Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) советлар жирле үзидарә органнары каршында, аларның карарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында алып барыла.

26 нчы Статъя. Жирле үзидарә органнарына гражданныр мөрәжәгатьләре

1. Гражданныр жирле үзидарә органнарына шәхси һәм коллектив мөрәжәгать итәргә хокуклы.

2. Гражданнырның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясендә гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданныр мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданныр мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә жаваплы.

27 нче Статъя. Жирле үзидарэ халкы тарафыннан турыдан-туры башкарылуның һәм аны тормышка ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге Уставта каралган федераль законнар нигезендә жирле үзидарэ халкының турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм жирле үзидарэне гамәлгә ашыруда катнашуы формалары белән беррәттән, гражданнар жирле үзидарэне Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарэ халкының турыдан-туры гамәлгә ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарэне тормышка ашыруда катнашуы законлылык, иреклек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарэ органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары халыкка турыдан-туры жирле үзидарэ халкының жирле үзидарэне тормышка ашыруда һәм халыкның жирле үзидарэдә катнашуында ярдәм итәргә бурычлы.

III нче бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

28 нче Статъя. Жирлек Советы - Жирле үзидарэнең вәкиллекле органы

1. Авыл жирлеге Советы жирлекнең даими эшләүче сайланулы коллегиаль жирле үзидарэ органы булып тора.

2. Жирлекнең рәсми исеме - "Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Тихоново авыл жирлеге Советы»

3. Жирлек Советы вәкаләтләре срогы-5 ел.

4. Авыл жирлеге советы авыл халкына хисап тотты һәм контрольдә тотылды.

5. Жирлек советының мөһере, үз исеме язылган бланклары бар.

6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

29 нчы Статъя. Жирлек Советы Составы

1. Жирлек советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы 7 депутаттан тора.

2. Авыл жирлеге советы составына билгеләнгән саннан кимендә өчтән ике депутатны сайлаганда вәкаләтле булып тора.

3. Жирлек Советы депутатлары санын арттыручы яки киметүче үзгәрешләр күрсәтелгән үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый актны кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң үз көченә керә.

30 нчы статъя. Жирлек советы депутаты статусы

1. Авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләре яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаганнан бирле туктатыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Уставта билгеләнгән очрақлардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә алып бара.
3. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.
4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен каршылыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.
5. Авыл жирлегенә Советы депутатының сайлаучылар белән очрашулары, аларны үткөрү тормыш, транспорт яки социаль инфраструктура, элементә, жәяүлеләр һәм (яки) транспорт чаралары хәрәкәтенә комачаулык тудырмас, яисә гражданның торак урыннарына яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәслек итеп, махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә үткәрелә. Мондый очрашулар турында Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына яисә жирле үзидарә органнарына хәбәр итү таләп ителми. Шул ук вакытта жирлек Советы депутаты күрсәтелгән органнарда аларны үткөрү датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.
6. Жирлек башкарма комитеты депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткөрү өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткөрү өчен бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.
7. Авыл жирлегенә Советы депутатының халык алдында чара формасында сайлаучылар белән очрашулары Россия Федерациясенәң жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы законнары нигезендә үткәрелә.
8. Жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара формасында жирлек Советы депутаты белән очрашуларны оештыруга яки үткөрүгә комачаулау Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка тартыла.
9. Жирлек Советы депутаты «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «аерым категория затларга аерым категория затларга счетлар (кертмнәр) ачуны һәм булуны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәргә, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында, чит ил финанс инструментларын белү һәм (яки) алардан файдалану».
10. Коррупциягә каршы тору турында Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелә торган керемнәр, чыгымнар, милек һәм милек характерындагы йөкләмәләр турында белешмәләренә дөреслеген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы депутаты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) тарафыннан Татарстан Республикасы Президенты карары нигезендә үткәрелә.

11. Әлеге Статьяның 10 өлеше нигезендә үткәрелгән тикшерү нәтижәсендә «коррупциягә каршы тору турында» 2008 елның 25 декабрэндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрэндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «аерым категория затларга аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булуны, чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны, чикләүләр, тыюларны, бурычларны үтәмәү фактларын ачыклаганда,, Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы Премьер-министры) тиешле карар кабул итәргә вәкаләтле жирле үзидарә органына жирлек Советы депутаты вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату турында гариза белән судка мөрәжәгать итә.

12. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затларның керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә жирле үзидарә органнарының рәсми сайтында түбәндәге веб-адрес буенча урнаштырыла: (адресны күрсәтергә) һәм (яки) массакуләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

31 нче статья. Жирлек депутаты сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешма коллективлары, дәүләт һәм башка органнар белән элемтәдә тора.
2. Авыл жирлегә Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм алар алдында хисап тотты.
3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елга кимендә бер тапкыр эшләре турында хисап тота, даими рәвештә аларга жирлек советы эше турында хәбәр итә, шулай ук айга кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.
4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрән һәм мәнфәгатләрән тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

32 нче статья. Яңа сайланган Жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлегә Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаган очракта жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.
2. Жирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын яңа жирлек башлыгы сайланганчы жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

33 нче Статья. Жирлек Советы Компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә торалар:

- 1) жирлекнең уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр кертү;
- 2) законнар нигезендә жирлек территориясендә гомуми мәжбүри кагыйдәләр билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;
- 4) жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, Россия Федерациясенә Салымнар һәм җыемнар турындагы законнары нигезендә аларны түләү буенча ташламалар бирү;
- 5) жирлекнең социаль-иқтисади үсеш стратегиясен раслау;
- 6) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтиҗәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау;
- 7) жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору турында инициативаны тәкъдим итү;
- 8) жирлек Советына депутатлар сайлауны билгеләү һәм жирлек советына депутатлар сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
- 9) жирле референдум билгеләү;
- 10) жирлек башлыгын сайлау;
- 11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;
- 12) жирлек Советы депутатлары арасынан муниципаль район Советына жирлек вәкилен сайлау;
- 13) жирлек Башкарма комитетының структурасын раслау, аның хезмәткәрләренә чик санын билгеләү;
- 14) жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
- 15) жирлек Советының депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;
- 16) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 17) муниципаль жирлектәге мөлкәт белән идарә итү һәм идарә итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы килештереп яки расланганнан соң читләштерелә торган муниципаль милек төрләре исемлеген билгеләү;
- 18) муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында карарлар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү тәртибен, федераль законнарда каралган очрактан тыш, эшләр башкару тәртибен билгеләү;
- 19) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;
- 20) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;
- 21) жирлекнең контроль-хисап органы формалаштыру;
- 22) жирлек башлыгын отставкага җибәрү турында Карар кабул итү;
- 23) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфай затлары тарафыннан жирле эһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контрольдә тоту;
- 24) коммуналь комплекс оешмасы товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны (электр һәм (яки) жылылык белән тәмин итү өлкәсендә товарлар һәм

- хезмәтләр житештерүчеләр – коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифлардан тыш) жайга салу тәртибен, коммуналь инфраструктура системасына тоташтыруга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны, кулланучылар өчен бәяләргә (Тарифлар) өстәмә тарифларны, тоташтыру өчен коммуналь комплекс оешмалары тарифларына;
- 25) үз көчен югалтты;
- 26) жирлек территориясендә урамнарның һәм башка торак пунктларның исемнәрен үзгәртү һәм исемен үзгәртү мәсьәләләрен хәл итү;
- 27) үз көчен югалтты;
- 28) үз көчен югалтты;
- 29) жирлек бюджетиннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле чаралар бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;
- 30) автоном коммерцияле булмаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерцияле булмаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;
- 31) үз массакуләм мәгълүмат чараларын оештыру;
- 32) жирлек уставы һәм жирлек Советы карарлары аңлатмасы;
- 33) үз эшчәнлеген оештыру һәм башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итү буенча жирлек Советы регламентын кабул итү;
- 34) жирлек Советы Аппараты турындагы нигезләмәне раслау;
- 35) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләреннән вәкилләкле органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр;
- 36) транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү һәм социаль инфраструктураны комплекслы үстерү программаларын раслый.
- 37) жирлек территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләрен раслый.
2. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының еллык эшчәнлегенә нәтижеләре, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгы карамагындагы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турындагы отчетларын тыңлый.

34 нче Статъя. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.
2. Жирлек советы эшенең төп формасы - аның утырышлары, анда жирлек советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.
3. Сайланган депутатлар саныннан кимендә 50 проценты катнашса, жирлек советы утырышы вәкаләтле.
4. Жирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, ләкин кимендә өч айга бер тапкыр үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар авыл жирлеге башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлешен инициативасы буенча чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышның бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачыктан-ачык һәм ачыктан-ачык үткәрелә.

Советның ачык утырышларында һәр авыл кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда жирлек Советы ябык утырыш үткәрү турында Карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар, шулай ук утырышка закон нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәрү датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм тавыш бирү йомгаклары күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Жирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, жирлек башлыгы аның белән һәр авыл кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты үзенә тавыш бирү хокукын шәхсән гәмәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

35 нче Статъя. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен, жирлек башлыгы һәм аның урынбасарыннан кала, депутатлар арасыннан даими яки вакытлы комиссияләр төзелә (яки) әлеге мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар билгеләнә ала. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Авыл жирлегенә Советы каршында муниципаль программалар, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек Советына кертелгән иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен депутатлар, жирлек башкарма комитеты, иҗтимагый берләшмәләр, оешма-предприятиеләр вәкилләре, белгечләр, экспертлар һәм авыл халкы составында эшче, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре оештырыла ала.

36 нчы Статъя. Жирлек Советының контроль функцияләрен тормышка ашыру

1. Жирлек советы жирлек территориясендә жирле Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондларның, жирлекнең үсеш программаларының кулланылышын, жирлекнең башкарма комитеты һәм аның җитәкчесе эшчәнлеген контрольдә тоту.

2. Жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарның, әлеге Уставның һәм башка муниципаль норматив хокукый актларның

бозылуы ачыкланган очракта, жирлек Советы карары белән жирлек башлыгы, депутатлар арасыннан жирлек башлыгы элге фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләр төзүгә мөмкин.

3. Закон нигезендә жирлек Советы инициативасы буенча жирлек башлыгы, жирлек бюджеты акчаларының максатчан кулланылышы, муниципаль милекне нәтижәле файдалану буенча тикшерү (ревизия) үткәрелергә мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитика чараларын үткәру тәртибе жирлекнең Ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Авыл жирлеге башкарма комитеты, аның житәкчесе, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, закон белән башкача билгеләнмәгән очракта, жирлек советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча соратып алына торган мәгълүматны жирлек советы карамагына бирергә, ә закон, муниципаль хокукый актлар бозылуга күрсәтелгән очракта, закон бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының, жирлек башкарма комитеты житәкчесенең еллык эшчәнлекләренең нәтижәләре, жирлек башкарма комитеты һәм аның карамагындагы башка жирле үзидарә органнарының эшчәнлеге, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турындагы отчетларын тыңлый.

6. Жирлек советы, контроль функцияләрне тормышка ашырып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-эш итү эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

37 нче Статъя. Муниципаль район Советына жирлек вәкилен сайлау

1. Жирлек вәкиле авыл жирлеге Советы депутатлары арасыннан Менделеевск муниципаль районы Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Кандидат сайланган дип санала, аның өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирелгән булса.

38 нче Статъя. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек советы турында карар үз-үзен таркату кабул ителгән очракта. Шул ук вакытта үз-үзен таркату турында карар элге Уставта билгеләнгән тәртиптә кабул ителә;

2) Татарстан Республикасы Югары Суды элге составның вәкаләтсезлеге турындагы карары үз көченә кергән очракта, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре калмауга бәйле рәвештә дә, жирлек Советы депутатларының элге составының законсызлыгы турында карар үз көченә кергән очракта;

3) жирлекне 131-ФЗ номерлы Федераль законның 3, 5 өлешләре, 13 Статъясы нигезендә гамәлгә ашырыла торган үзгәртеп корган очракта, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

- 4) сайлаучылар саны 25 проценттан арткан очракта, жирлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан очракта;
- 5) муниципаль хокукый актыңи гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган чыгару вакыты бозылган очракта.
2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.
3. Турыдан-туры халык тарафыннан сайланган депутатлардан торган жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек Советына вакытыннан алда сайлаулар федераль закон белән билгеләнгән вакытта үткәрелә.

39 нчы Статъя. Жирлек советының үз-үзен таркату турында Карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карар авыл жирлеге башлығы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысыннан ким булмаган санда депутатлар төркеме инициативасы белән кабул ителергә мөмкин.
2. Самороспуск турында Карар кабул итү инициативасы күрсәтелергә тиеш түгел:
- 1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
  - 2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;
  - 3) тавыш бирүне уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта жирлек башлығын чакыртып алу турында.
3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимдә үз-үзен таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да кушылырга мөмкин.
4. Депутатлар арасыннан үз-үзен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге башлығы карары буенча жирлек советының үз-үзен таркату мәсьәләсе халык алдында тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.
5. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылығы жирлек Советы депутатлары һәм авыл халкы тарафыннан үз-үзләрен таркату инициативасының нигезләре һәм шартлары турында төрле яклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Самороспуск турындагы карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны тәкъдим иткән көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.
6. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карар яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе тавыш белән кабул ителә.
7. Жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турындагы тәкъдим кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы тәкъдимнәр кабат үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргәннән соң бер елдан да соңга калмыйча күрсәтелергә мөмкин.

40 нчы Статъя. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла очракта:

- 1) үлем;
- 2) отставкалар буенча үз теләге;
- 3) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яки мәрхүмнәрне игълан итү билгесез;
- 5) судның гаепләү карары үз көченә керү;
- 6) даими яшәү урынына Россия Федерациясеннән читкә чыгу;
- 7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит дәүләт гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил дәүләт гражданлыгын сатып алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләт гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;
- 8) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакырылу яисә аны алмаштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жиберү;
- 11) "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге N 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрәндәге N 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "аерым категория затларга аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны, тыю турында" 2013 елның 7 маендагы N 79-ФЗ номерлы Федераль закон, " Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны, , белергә һәм (яки) кулланырга чит ил финанс инструментлары";
- 12) федераль законнарда билгеләнгән башка очракларда.

2. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар әлеге Статъяның 1 өлешендәге 1-8, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән очракларда, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көннән 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә.

Татарстан Республикасы Президенты (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә югары башкарма органы житәкчесе), жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мөрәҗәгать иткән очракта, вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килгән көн-жирлек Советына әлеге гариза кергән көн.

3. Әлеге Статъяның 1 өлешендәге 9 пунктында каралган очракта, жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

4. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, өстәмә депутат сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV нче бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШЛЫГЫ

41 нче Статья. Жирлек башлыгы - жирлекнең югары вазыйфай заты

1. Жирлек башлыгы-жирлекнең иң югары вазыйфай заты.
2. Жирлек башлыгы авыл жирлеге Советы итеп сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Рәсми исеме жирлеге башлыгы - «Татарстан Республикасы Менделеевск муниципаль районы Тихоново авыл жирлеге башлыгы»
4. Жирлек башлыгы вазыйфасы буенча Менделеевск муниципаль районы Советы депутаты булып тора.
5. Жирлек башлыгы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлек башкарма комитетын житәкли.

42 нче Статья. Авыл жирлеге башлыгын сайлау тәртібе

1. Жирлек башлыгы яңа сайланган Советның беренче утырышында ачык тавыш бирү юлы белән, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртібен билгеләмәсә, жирлек Советы вәкаләтләре вакытына сайлана.
Жирлек башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасынан, шул исәптән жирлек халкы, жәмәгать берләшмәләре, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.
2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, авыл жирлеге башлыгы сайланган дип санала.
3. Сайланганнан соң жирлек башлыгы түбәндәге ант бирә:
«Авыл жирлеге башлыгының миңа йөкләнгән югары вазифаларын тормышка ашырганда, Россия Федерациясе Конституциясен һәм законнарын, Татарстан Республикасы Конституциясен, жирлек уставын үтәргә, жирлек халкының иминлеген тәмин итү, кеше һәм граждандар хокукларын һәм ирекләрен яклау өчен бөтен көчне һәм белемнәрне куярга ант итәм".

43 нче Статья. Авыл Жирлеге Башлыгы Статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.
2. Жирлек башлыгы Менделеевск муниципаль районы Советына даими рәвештә сайланган очракта, ул бушатылмаган нигездә авыл жирлеге башлыгы вәкаләтләрен башкара.
3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә авыл халкы һәм жирлек Советына хисап тотты һәм хисап тотты.

4. Жирлек башлығы елга кимендә бер тапкыр жирлек Советы алдында үз эшчәнлекләренен нәтижәләре, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләренә хәл итү турында хисап тотат.

5. Жирлек башлығы хокуклы түгел:

1) эшқуарлык эшчәнлегә белән шәхсэн яки ышанычлы затлар аша шөгыйльләнергә, шулай ук хужалык итүче субъект (торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларыннан, билгеләнгән тәртиптә теркәлгән күчемсез милекчеләр ширкәтләре һәм һөнәр берлегә ширкәтләреннән тыш) белән идарәдә катнашырга, әгәр федераль законнар һәм Россия Федерациясә субъекты законнары нигезендә муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә башкасы каралмаган булса яки, аңа бу оешма белән идарә итүдә катнашырга кушылмаган;

3) мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижат эшчәнлегеннән тыш бүтән түләүле эшчәнлек белән шөгыйльләнергә. Шул ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенен халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясә законнарында башкасы каралмаган булса, бары тик чит илләр, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар хисабына гына финанслана алмый;

4), Әгәр Россия Федерациясенен халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясә законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, Попечительләр яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясә территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренен составына керергә.

6. Жирлек башлығы "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәдә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2012 елның 3 декабрәдә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "аерым категория затларга аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачуны һәм булуны тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны үтәргә, " Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит, чит ил финанс инструментларын белү һәм (яки) алардан файдалану".

44 нче Статъя. Жирлек Башлығы Вәкаләтләре

Авыл Жирлегә Башлығы:

1) башка муниципаль берәмлекләренен жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданны һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлек исеменнән эш йөртә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә, шәһәр Советының чираттан тыш утырышын чакыруны таләп итәргә хокуклы;

3) әлегә Уставта билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый актларга имза сала һәм халыкка житкерә;

4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;

- 5) жирлек Советы эшендә жәмәгәтчелек фикерен исәпкә алуны һәм хәбәрдарлыкны тәмин итү буенча чаралар күрә;
- 6) гражданнарны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтләрән, гаризаларын һәм шикәятләрән карауны оештыра;
- 7) жирлек Советы сессияләре беркетмәләренә кул куя;
- 8) жирлек Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;
- 9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрән тормышка ашыруны координацияли;
- 10) расланган бюджет нигезендә жирлек акчалары белән үз вәкаләтләре чикләрендә эш итә; Жирлек советы эшчәнлеген тәмин итү һәм карап тоту өчен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча бүлүче булып тора;
- 11) законнар һәм әлеге Устав нигезендә гражданнарны турыдан-туры үз ихтыярлары белән белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукый актын кабул итүне оештыра;
- 12) жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, жирлек территориясендә эш итүче башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән тиешле хезмәттәшлеген тәмин итә;
- 13) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек турында шартнамәләр һәм килешүләр, гамәлләрне координацияләү турында килешүләр һәм килешүләр төзи;
- 14) жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруны тәмин итә;
- 15) жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә шәхси идарә принципларында житәкчелек итә һәм жирлек Башкарма комитетының үз вәкаләтләрәнә кергән вәкаләтләрән үтәве өчен шәхси жавап тота;
- 16) жирлек Советы, жирлекнең башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирле үзидарә башкарма комитетын тәкъдим итә;
- 17) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турында отчетларны тапшыра;
- 18) жирлек Советы каравына жирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисап тапшыра;
- 19) жирле Совет раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, расланган структура нигезендә, жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый, хезмәткәрләр саны һәм хезмәткә түлү фонды тарафыннан билгеләнгән чик күрсәткеч нигезендә раслый;
- 20) муниципаль хезмәткәрләрне һәм жирлек Башкарма комитетының башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тота, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чараларын куллана;

- 21) жирлек башкарма комитеты тарафыннан Жирле үзидарэ органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дэүлэт вәкаләтләрэн гамәлгә ашыруны тәэмин итә, аларның үтәлеше өчен шәхси жаваплылык тотат; тиешле законнар нигезендә һәм аларны үтәү йөзеннән тапшырылган дэүлэт вәкаләтләрэн гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;
- 22) жирлек башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;
- 23) жирлек советына үз эшчәнлекләре һәм жирлек Башкарма комитетының эшчәнлегенә турында хисап бирә;
- 24) халыкка даими рәвештә жирлек башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, авыл жирлегенә башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданның кабул итүне оештыра, кимендә айга бер тапкыр гражданның шәхси кабул итүне гамәлгә ашыра, гражданның тәкъдимнән, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;
- 25) дэүлэт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатләрен тәэмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек башкарма комитеты исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;
- 26) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлегә Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.
27. "Россия Федерациясендә дэүлэт-хосусый партнерлык, муниципаль-хосусый партнерлык һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 13.07.2015 ел, № 224-ФЗ Федераль закон нигезендә муниципаль берәмлек исемнән чыгыш ясый.
28. Муниципаль-шәхси партнерлык проектын тормышка ашыру турында Карар кабул итә.
29. "Россия Федерациясендә дэүлэт-шәхси партнерлык, муниципаль-шәхси партнерлык һәм Россия Федерациясенен аерым закон актларына үзгәрешләр кертү турында" 13.07.2015 ел, № 224-ФЗ Федераль законның 18 Статясындагы 2 өлеше нигезендә муниципаль-шәхси партнерлык өлкәсендә вәкаләтләрне гамәлгә ашыручы жирле үзидарэ органы билгели.

45 нче Статя. Авыл Жирлегенә Башлыгы Урынбасары

1. Авыл жирлегенә башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасынан жирлек башлыгы урынбасары сайлана.
2. Жирлек башлыгы урынбасары, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.
3. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары дип санала.

4. Жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларны жирлек Советы Регламентында билгелэнгән бурычларны бүлү нигезендә башкара, жирлек башлыгы йөкләмәсен үти, ә вакытлыча (авыруга яки отпускка бәйле рәвештә) яки үз вазыйфаларын вакытыннан алда үти алмаса, яисә суд карары буенча процессуаль мәжбүриләү чараларын суд карары буенча төзәтү рәвешендә яисә вазыйфадан вакытлыча читләштереп калдырылса.

5. Жирлек башлыгы урынбасары, әлеге Уставның 43 Статъясындагы 2 пункттында күрсәтелгән очрактан тыш, үз вәкаләтләрән бушатылмаган нигездә башкара.

6. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләрә әлеге Уставның 40 Статъясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Жирлек башлыгы урынбасары, жирлек Советы карары белән, жирлек башлыгы инициативасы белән кабул ителгән яки жирлек Советы депутатларының билгелэнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше булган депутатлар төркеме таләбе буенча, теләсә кайсы вакытта да вазифасыннан чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгелэнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

46 нчы Статъя. Жирлек башлыгы вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башлыгы вәкаләтләрә вакытыннан алда туктатыла түбәндәге очракта:

- 1) үлем;
- 2) отставкалар буенча үз теләге;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 Статъясы нигезендә отставкага китерү.»;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында " 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 Статъясы нигезендә вазыйфадан читләшүләр.»;
- 5) суд тарафыннан эшкә сәләтсез яки чиклэнгән эшкә сәләтсез дип тану;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылу яки мәрхүмнәрне билгесез дип игълан итү;
- 7) судның гаепләү карары үз көченә керү;
- 8) Россия Федерациясеннән даими яшәү урынына чыгу;
- 9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит дәүләт гражданлыгын туктату – аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил дәүләт гражданлыгын сатып алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләт территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләт гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;
- 10) сайлаучылар тарафыннан чакыртып алу;
- 11) суд тәртибендә билгелэнгән ныклык, сәламәтлек торышы буенча жирлек башлыгы вәкаләтләрән гамәлгә ашыру;

- 12) жирлекне «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 Статъясы нигезендә, үзгәртеп корулар, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;
- 13) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә жирлекнең муниципаль берәмлек статусын югалтулар;
- 14) жирлек яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның санын 25 проценттан арттыру;
- 15) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны чыгару срогын бозулар;
- 16) "коррупциягә каршы торы турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында" 2012 елның 3 декабрдәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "аерым категория затларга аерым категория затларга Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны, тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, "Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны, , белергә һәм (яки) кулланырга чит ил финанс инструментлары";
- 17) муниципаль берәмлек башлыгы, жирле администрация башлыгы, муниципаль берәмлекнең башка органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары һәм ведомство буйсынуындагы оешмалар тарафыннан расасына, милләтенә, теленә, диненә мөнәсәбәтенә һәм башка шартларга, раса, милли, тел яки дингә карата хокукларны чикләүгә һәм дискриминациягә бәйле рәвештә кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренә дәүләт гарантияләрен массакүләм бозуга, раса, тел яки дини билгеләр буенча хокукларны һәм дискриминацияне чикләүгә, әгәр дә бу милләтара һәм динара татулыкны бозу китереп чыгарса, милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар килеп чыгуга ярдәм итсә.
2. Жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлеге Статъяның 1 өлешендәгә 1-11 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча яңа жирлек башлыгын сайлау жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.
3. Әгәр жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылса, жирлек Советы вәкаләтләре срогы тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт эчендә, жирлек Советы карары белән яңа жирлек башлыгын сайлау үткәрелмәскә мөмкин.

V нче бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

47 нче Статъя. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең башкарма-боеру органы

1. Авыл жирлегә башкарма комитеты-жирлекнең башкарма-идарә итү органы.

2. Авыл җирлеге Башкарма комитетының рәсми исеме - «Тихоново авыл җирлеге башкарма комитеты»
3. Авыл җирлеге башкарма комитеты авыл җирлеге Советына хисап тотты һәм контрольдә тотылды.
4. Җирлек башкарма комитетының җирлек гербы сурәтләнган бланклары, шулай ук гражданлык хәле актларын дәүләт теркәвенә алу вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе гербы төшерелгән түгәрәк мөһер бар.
5. Җирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары җирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

48 нче Статъя. Җирлек башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитет структурасы җирлек Советы тарафыннан җирлек башлыгы тәкъдиме белән раслана.
2. Җирлек башкарма комитеты структурасына җирлек башлыгы, Башкарма комитет секретаре керә, җирле хакимиятнең тармак (функциональ) һәм территориаль органнары керә ала.
3. Авыл җирлеге башкарма комитеты эшчәнлегендә җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча килешенгән мәсьәләләрне хәл итү өчен җирлек башлыгы карары белән координацион, эксперт һәм башка ижтимагый (консультатив) Советлар барлыкка килергә мөмкин. Күрсәтелгән Советлар җирлек башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш җәмәгать башлангычларында алып барыла.

49 нчы Статъя. Башкарма комитет вәкаләтләре

1. Җирлекнең башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- җирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен эшләнүне һәм тормышка ашыруны тәмин итә;
  - җирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, җирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше программаларының һәм планнарының үтәлешен оештыра;
  - җирлек бюджеты үтәлеше турында отчет, җирлекнең социаль-икътисади комплекслы үсеше программаларының һәм планнарының үтәлеше турында отчет әзерли ; ;
  - җирлек икътисады һәм социаль өлкәсенә торышын характерлый торган статистик күрсәткечләрне җыюны һәм әлеге мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;
- 2) муниципаль милек белән идарә итү, җирлек территориясендәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:
- муниципаль милектәге мөлкәт белән идарә итә, муниципаль милек объектларын булдыру, сатып алу, куллану, эш итү һәм арендага бирү мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнгән очрақларда, муниципаль милекне алу, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр эзерли һәм жирлек Советы раславына кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән, жирлекнең икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр төзүгә булышлык итә;

- жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен вазыйфаларыннан азат итә;

– муниципаль заказ формалаштыра һәм урнаштыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йөкләмәнең үтәлешен финанс белән тәмин итүне гамәлгә ашыра; жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль-мәдәни ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен кирәкле хезмәтләр күрсәтү, жирлекнең матди һәм финанс чараларыннан файдаланып, башка эшләрне башкару буенча заказчы булып тора;

- кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра.

3) территорияль планлаштыру, жир һәм башка табигый байлыklar, әйләнә-тирәлекне саклау өлкәсендә:

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар гамәлләре турында хәбәр итә.

4) Төзелеш, транспорт һәм элемент өлкәсендә:

- халыкны элемент хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыруны тәмин итә;

- жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү һәм транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм тормышка ашыра ; ;

- жирлек торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген башкара.

5) авыл хужалыгын һәм эшқуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалыгы житештерүен үстерү, авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыру.

б) халыкка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- халыкны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте белән тәмин итү өчен шартлар тудыра; базар һәм ярминкәләр оештыра;

- халыкның ялын оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү өчен шартлар тудыра;

-жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсеше өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чаралары үткәрүне оештыру;

- ритуаль хезмэтлэр күрсэтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тээмин итэ;
- жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;
- энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды тәшкил иткән күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүләре үткөрүне оештыра, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турында законнарда каралган башка чаралар оештыра һәм үткәрә;
- коммуналь инфраструктура системасына тоташуга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләр, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә бәяләрне (Тарифлар) жайга сала;
- жирлек чикләрендә халыкны су белән тээмин итүне, су бүлүне, халыкны Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тээмин итүне оештыра.

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым туплау) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнаша;
- жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслай, аларның үтәлешен контрольдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыра;
- адреслар бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмиятгәге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара, муниципаль районның жирле әһәмиятгәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирә, мондый атамаларны үзгәртә, юкка чыгара, Дәүләт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыра, исемнәрне үзгәртә, юкка чыгара;

8) гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тээмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә

- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актларының үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тээмин итә;
- жирле үзидарә хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфай затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар актларына билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта шикаять бирә;
- жирлектәге торак пункт чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткөрүне тээмин итә;
- үз вәкаләтләре чикләрендә һәм билгеләнгән тәртиптә халыкка гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу куркынычы яки барлыкка килү турында үз вакытында хәбәр итүне һәм хәбәр итүне тээмин итә;
- муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, жирлек депутатын чакыртып алу, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне эзерләү һәм үткөрүне оештыру ягыннан һәм матди-техник яктан тээмин итә;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешлөре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәрү, спорт, тамаша һәм башка массакуләм ижтимагый чаралар оештыру белән бәйле законнар белән каралган чараларны тормышка ашыра;
  - жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырға һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлегә өчен шартлар тудыра;
  - милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуға һәм үстерүгә, мигрантларның социаль һәм мәдәни адаптациясенә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;
  - жирлек халкының күпләп ял итүе өчен шартлар тудыра һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерүне оештыра, шул исәптән гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр полосаларына гражданнырның иреккә үтүен тәмин итә;
  - депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгели, шулай ук депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын үткәрү өчен бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.
- 9) мәдәниәт, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләр өлкәсендә:
- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларны карап тотуны тәмин итә;
  - балалар һәм яшьләр белән эшләр буенча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;
  - инвалидлар, физик мөмкинлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм итә.
- 10) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен үтәр өлкәсендә;
- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;
  - дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле дәрәжәдә куллануны тәмин итә;
  - тиешле федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дөүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисап бирә;
  - жирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс чараларынан жирлек Советы карарлары нигезендә үзләренә тапшырылган аерым дөүләт вәкаләтләрен тормышка ашыру өчен өстәмә файдалануны тәмин итә;
- 11) башка вәкаләтләр:
- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка яктан тәмин итүне башкара ;
  - жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;
  - әлегә Уставның 5 Статъясындагы 1 өлешенә 8-10, 17 һәм 20 пунктларында каралган жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү максатларында, гражданнырны жирлек өчен әһәмиятле булган социаль эшләрне (шул исәптән дежурлыкларны)

ирекле рәвештә башкарырга жәлеп итү турында Карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра. ;

- жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча, законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек советы яки жирлекнең башка органнары вәкаләтләрәнән тыш, башка вәкаләтләрне башкара.

2. Башкарма комитет жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне башкара::

- жирлек музейлары булдыра;
- жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;
- опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнаша;
- 2005 елның 1 мартына кадәр муниципаль милектә булган торак йортларга капитал ремонт ясауны финанслауны һәм финанслашуны гамәлгә ашыра;
- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни мохтариятләрнең хокукларын тормышка ашыру белән бәйлә эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;
- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны тормышка ашыруга ярдәм итә;
- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү буенча чараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;
- муниципаль Янғын сагы булдыра;
- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;
- кеше хокукларын тәмин итүгә ижтимагый контроль һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтә.
- «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында " 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләренә оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтә.»;
- социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның торак урыннары бирә;
- жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш алып бара.
- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыра.
- инвалидлар, физик мөмкинлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм итә.

- "кулланучылар хокукларын яклау турында" 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыра.

3. Жирлекнең башкарма комитеты Муниципаль контрольне тормышка ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә жирлек башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә::

1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

- 2) жирле үзидарэ органнарына гамэлгэ ашыру вэкалэтлэре бирелгэн региональ дэүлэт контролен (күзэтчелеген) оештыру һәм гамэлгэ ашыру. ;
- 3) эшчәнлекнең тиешле өлкэләрендә муниципаль контрольне гамэлгэ ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Россия Федерациясе субъектларының норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамэлгэ ашырыла;
- 4) эшчәнлекнең тиешле өлкэләрендә муниципаль контрольнең нәтижәләлеге мониторингын оештыру һәм үткәрү, аны үткәрү күрсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан раслана;
- 5) федераль законнарда, Россия Федерациясе субъектларының законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган башка вэкаләтләрне гамэлгэ ашыру. Муниципаль контрольне турыдан-туры гамэлгэ ашыру функцияләре авыл жирлеге башкарма комитеты органнарына, мондый органнарның статусын билгели торган хокукый актлар нигезендә, йөкләнә ала.
- "Дэүлэт контролен (күзэтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамэлгэ ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшкуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрдәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре юридик затларны, шәхси эшкуарларны тикшерүне оештыру һәм үткәрүгә бәйлә мөнәсәбәтләргә карата кулланыла.

VI нчы бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

50 нче Статья. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе даими эшләүче, коллегиаль финанс тикшерүе органы булып тора.
2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисеннән һәм ике әгъзадан тора. Жирлекнең Ревизия комиссиясе рәисе вазыйфасы муниципаль вазыйфа булып тора. Жирлекнең оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, ревизия комиссиясенә вэкаләтләр Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренә контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында» 2011 елның 7 февралдәге 6-ФЗ номерлы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актлары, жирлек Советы тарафыннан расланган жирлекнең Ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә., башка муниципаль норматив хокукый актларда. Федераль законнар белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең Ревизия комиссиясе эшчәнлеген һәм оештыруны хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамэлгэ ашырыла.

51 нче Статья. Жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарэ органнары арасында үзара бәйләнеш нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне бүләшү нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль башкаралар.
2. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты законнарда, әлеге Уставта жирлекнең икътисади һәм социаль үсеше һәм аның халкы мәнфәгатьләре белән нәтижәле идарә итү максатларында билгеләнгән формаларда хезмәттәшлек итәргә бурычлы.
3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны кул куйган көннән жиде көн эчендә бер-берсенә юллылар.
4. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе жирлек Советына, жирлек башлыгына жирлек Советының, жирлек башлыгының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән мөрәжәгать итәргә, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.
5. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлек итү тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

52 нче Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткөрү юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VII нче бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

53 нче Статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлекне үзгәртеп коруны оештыра.
2. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.
3. Жирлекнең сайлау комиссиясе федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.
4. Жирлек сайлау комиссиясенең вәкаләтләре срогы биш ел тәшкил итә.
5. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән 6 кешедән тора.
6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юлда карала.
7. Жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеген тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы тарафыннан расланган жирлек сайлау комиссиясе турындагы

Нигезләмә белән жайга салына. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнә ала.

VIII бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАН-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

54 нче Статья. Юридик зат хокукларына ия булган жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары жирлек советына һәм жирлек башкарма комитетына бирелә.
2. Авыл жирлеге башкарма комитеты структурасы нигезендә, жирлек Советы карары нигезендә юридик зат хокуклары авыл жирлеге Башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

55 нче Статья. Жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исеменнән милек һәм башка хокук һәм вазифалар сатып алырга, судта жирлек башлыгы ышанычнамәдән башка гына чыгыш ясый ала.
2. Юридик зат хокуклары бирелгән жирле үзидарә органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып торалар һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

56 нчы Статья. Жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тотуга киткән чыгымнарны финанслау барытик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына башкарыла.

IX нчы бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

57 нче Статья. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфай затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфай затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 12.02.2009 елдагы 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

58 нче Статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфай затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмэгән нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашу, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәү, гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.
2. Үз вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкаручы жирлек башлыгы урынбасарына әлеге Уставта каралган очрақларда жирлек башлыгының айлык акчалата бүләкләренең 90% ы түләнә.
3. Авыл жирлегенең Ревизия комиссиясе һәм сайлау комиссиясе әгъзаларына әлеге органнар эшендә катнашкан вакыт эчендә закон, жирлек Советы карарлары нигезендә акчалата компенсация түләнә.

59 нчы Статъя. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлыгы гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгы, аларны жинаять яисә административ җаваплылыкка тартканда, кулга алынганда, кулга алынганда, тентүдә, Сорау алганда, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элементә чараларын язганда федераль законнар белән билгеләнә.
2. Федераль закон нигезендә жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә чагылдырылган позиция һәм аның статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән вәкаләтләре срогы чыкканнан соң да, жинаять яисә административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә жирлек Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыллау, яла ягу яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозуларга юл куелган очрақларга кагылмый.

Х нчы бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ҖАВАПЛИЛЫГЫ

60 нчы Статъя. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының җаваплылыгы

Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

61 нче Статъя. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылыгы

1. Авыл жирлеге Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыклары, авыл халкы алдында җаваплылыгы, тиешле депутат итеп сайланган жирлек халкының ышанычын югалту нәтижәсендә килеп чыга.
2. Жирлек халкы ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы әлеге Уставта каралган нигезләр буенча һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

62 нче Статъя. Жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында жаваплылығы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советы, жирлек башлығы, жирлек башкарма комитеты житәкчесенә дәүләт алдындагы жаваплылығы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары һәм әлеге Устав бозылган очракта, шулай ук жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә башкармаган очракта, тиешле суд карары нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Жирлек советын таркатуга нигезләр һәм тәртип, жирлек башлығын отставкага жибәрү һәм вазыйфасыннан читләштерү 2003 елның 6 октябрәндә кабул ителгән 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында»гы Федераль закон белән билгеләнә.

63 нче Статъя. Ышаныч югалуга бәйле рәвештә, затларны, муниципаль вазыйфаларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Федераль законнарда, Россия Федерациясе субъектлары законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфаны биләүче зат, ышаныч югалуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:
  - 1) зат тарафыннан читләтеп үткән мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрү;
  - 2) затның үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирмәве яки белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләр бирмәве;
  - 3) затның коммерция оешмасы идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле нигездә, федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, катнашуы;
  - 4) эшкуарлык эшчәнлеген башкару;
  - 5) әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, Попечительләр яки Күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларының һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләренә составына керүе.
2. Муниципаль вазыйфа биләүче, үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә торган яки китерә торган шәхси кызыксынуы барлыкка килүе турында мәгълүм булган зат, муниципаль вазыйфа биләүче зат тарафыннан үзенә буйсынган зат тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтна булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча чаралар күрелгән очракта да, ышаныч югалуга бәйле рәвештә эштән азат ителергә (эштән азат ителергә) тиеш.
3. Коррупциягә каршы көрәш турында " 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законның 15 Статъясында каралган ышаныч югалуга бәйле

рәвештә эштән азат итү (вазыйфадан азат итү) рәвешендә түләтүләр жирле үзидарә органы тарафыннан кертелә.

64 Статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы

Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

XI нче бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКЛАРЫ

65 нче Статья. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына керә:

- 1) жирлек уставы, жирле референдумда, гражданнар жыенында кабул ителгән хокукий актлар;
- 2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;
- 3) әлеге Уставта каралган жирлек башлыгының, жирлек Башкарма комитетының, башка органнарның һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының хокукий актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль норматив хокукий актлар системасында иң югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль норматив хокукий актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукий актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукий актлар жирлекнең барлык территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукий актлар тиешле муниципаль хокукий актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәргән очракта, юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлләре туктатылырга мөмкин - муниципаль хокукий акт гамәлен юкка чыгарган яисә туктаткан вакытка үз вәкаләтләренә тиешле муниципаль хокукий акт кабул итү (бастырып чыгару) кертелгән жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан; ә жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруын жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы).

66 нчы Статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданның турыдан-туры үз теләкләре белән башкарыла.
2. Әгәр жирлек халкын турыдан-туры ихтыярий белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен муниципаль норматив хокукый акт кабул итү (бастыру), күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) компетенциясенә керә торган жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукый актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.
3. Гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны чыгару вакытын бозу жирлек башлығын чакыртып алу яки жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

67 нче Статъя. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар үзләренә йөкләнгән вәкаләтләренә үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгара:
  - 1) жирлек Советы-жирлек Советы карарлары;
  - 2) жирлек башлығы-жирлек башлығы карарлары һәм боерыклары.
2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары әлеге уставларда, аларның статусын билгели торган башка муниципаль норматив хокукый актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

68 нче Статъя. Муниципаль хокукый актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукый актлар проектлары авыл жирлеге башлығы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре, шулай ук жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелә ала.
  2. Район прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге норматив хокукый актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә Менделеевск муниципаль районының Тихоново авыл жирлеге жирле үзидарә органнарына муниципаль норматив хокукый актлар проектларын, шулай ук үзгәрешләр, өстәмәләр, юкка чыгару турында яки муниципаль норматив хокукый актларны кабул итү турында тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.
1. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлеге һәм формасы тиешле рәвештә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлығы белән билгеләнә.

69 нчы Статъя. Жирлек советының хокукый актлары

1. Авыл жирлеге Советы аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәү мәжбүри булган кагыйдәләренә, жирлек башлыгын отставкага жиберү турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән каралган башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.
2. Жирлек Советы карарлары, әгәр федераль законнарда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.
3. Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән яки аның бәяләмәсе булганда гына кертелергә мөмкин. Әлеге бәяләмә проектны жирлек башкарма комитетына тапшырганнан соң 30 көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.
4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгән көннән өч көн эчендә кул куела һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка житкерелә.

70 нче Статья. Авыл жирлеге башлыгының хокукый актлары

Авыл жирлеге башлыгы үз вәкаләтләре чикләрендә, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән билгеләнгән жирлек Советы эшчәнлеген оештыру, шулай ук аның вәкаләтләренә кертелгән башка мәсьәләләр буенча «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә хокукый актлар чыгара.

Жирле үзидарә органнарына федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә, жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча Башкарма комитетның карарларын, шулай ук жирлек Башкарма комитетының авыл жирлеге башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләрен чыгара.

71 нче Статья. Бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм муниципаль норматив хокукый актларны үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары жирлек башлыгы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә, әгәр дә карар белән башкасы билгеләнмәгән булса. Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә. Жирлек Советының жирлек уставын кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукий актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.
3. Гамәлгә куючысы муниципаль берәмлек булган оешмаларның хокукий статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр жирлекнең торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмат стендларында рәсми бастырып чыгарылганнан (игълан ителгәннән) соң яисә Менделеевск муниципаль районының рәсми сайтында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә веб-адрес буенча урнаштыру юлы белән үз көченә керә.: <http://mendeleevsk.tatarstan.ru>.
4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары булырга тиеш: жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукий актлар өчен - шулай ук аны кабул итү датасы), теркәү номеры, хокукий актка имза салган вазыйфай затның исеме, мөһер.
5. Жирлек Советының авыл жирлеге бюджеты турында, аның үтәләше турында, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукий актлар, муниципаль норматив хокукий актлардан яисә аларның федераль закон белән таратылган белешмәләре булган аерым нигезләмәләреннән тыш, рәсми рәвештә басылып чыгарга (игълан ителергә) тиеш.
6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча норматив булмаган хокукий актлар да рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.
7. Законнар яки әлеге Устав нигезендә бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукий актлар бастырып чыгарган үз органнарының яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затларының карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) мөмкин.
8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий актның реквизитлары күрсәтелә.
9. Муниципаль хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) аша гамәлгә ашырыла:
  - жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма МАССАКҮЛӘМ мәгълүмат чараларында яисә жирлек территориясендә таратыла торган бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында хокукий акт текстын бастырып чыгару. Хокукий акт текстын бастырып чыгарганда бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында әлеге басманың рәсми рәвештә басылып чыгуы турындагы билге булырга тиеш;
  - «Интернет " мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында хокукий акт яки хокукий акт проекты урнаштыру;»;
  - жирлек халкына хокукий акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә жибәрү (тарату), шул исәптән махсус басма рәвешендә;

- хокукый акт текстын жирлекнең торак пунктлары территориясендә махсус мәгълүмати стендларда урнаштыру. Күрсәтелгән стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирле халыкның муниципаль хокукый акты тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

- хокукый акт текстын яки хокукый акт проектын Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында урнаштыру;

- Россия Федерациясе Юстиция министрлыгы порталында «Россия Федерациясендә норматив хокукый актлар» (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә график сурәتلәр рәвешендә, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында <http://pravo.tatarstan.ru/>

10. Муниципаль хокукый актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яисә тиешле актны халыкка житкерү датасы турында белешмәләр күрсәтеләргә тиеш, алар актны жибәрә (таратыла) башлау яисә аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры киләргә тиеш.

11. Жирле үзидарә органнарының, муниципаль предприятиеләрнең һәм учреждениеләрнең хокукый статусын билгели торган кеше һәм гражданның хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар жирлек башлыгы тарафыннан законнарда билгеләнгән срокларда Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары Регистрына кертү өчен Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жибәрелә.

ХII нче бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

72 нче Статья. Жирлекнең икътисади нигезе

Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектә булган мөлкәт, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

73 нче Статья. Жирлекнең муниципаль милке

1. Жирлек милкендә булырга мөмкин:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль Законда жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт, федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 Статъясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт»;

3) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнен вазыйфай затлары,

муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тәмин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү хокукы бирелгән һәм аларны хәл итү өчен кирәкле мөлкәт;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 Статъясындагы 3 һәм 4 өлешләре, 16 Статъясындагы 3 өлеше һәм 16.2

Статъясындагы 2 һәм 3 өлешләре, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 Статъясындагы 1 һәм 1.1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Жирлектә әлеге Уставның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган милеккә милек хокукы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән мөлкәт яңадан профильләштереләргә (мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзгәртәргә) яки читләштереләргә тиеш. Мондый мөлкәтне тартып алу тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

74 нче Статъя. Жирлекнең муниципаль мөлкәтенә ия булу, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарә органнары жирлек исемнән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары нигезендә муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ияләр, алардан файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, тартып алырга, федераль законнар нигезендә башка алыш-бирешләр ясарга хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте вәкаләт биргән федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль милек реестрын алып бара.

75 нче Статъя. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә ала, Хужалык жәмгыятьләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен муниципальара оешмалар булдыруда катнаша ала. Функцияләрен һәм вәкаләтләрен гамәлгә куючының муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарэ органнары муниципаль предприятиелэр һәм учреждениелэр эшчәнлегенең максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслыйлар, әлеге предприятие һәм учреждение житәкчеләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итәләр, әлеге Уставта каралган тәртиптә аларның эшчәнлеге турында хисаплар тыңлыйлар

3. Жирле үзидарэ органнары жирлек исемнен муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидиар җавап бирәләр һәм аларның үтәлешен Федераль законда билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә тәмин итәләр.

76 нчы Статъя. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы карарлары белән билгеләнә.

2. Муниципаль милекне кулланудан һәм хосусыйлаштырудан керемнәр жирлек бюджетына керә.

77 нче Статъя. Жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирле үзидарэ органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкача билгеләнмәгән очракта, килешү нигезендә төзелә.

ХШ бүлек. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

78 нче Статъя. Жирлек Бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарэ органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга җибәрелә торган керемнәр һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен жирле үзидарэ органнары тарафыннан гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннән жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Жирле үзидарэ органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджеты үтәлеше турында хисаплар тапшыралар.

79 нчы Статъя. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау, үтәү һәм аның үтәлешен контрольдә тоту жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль башкарыла. Жирлек бюджетын формалаштыру, раслау һәм үтәү тәртибе Россия Федерациясе Бюджет кодексы, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнә.
2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының бюджет раслануы турында карары, аның үтәлеше турында еллык хисап, жирлек бюджетының үтәлеше турында квартал саен белешмәләр, жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренен саны турында белешмәләр, факттагы чыгымнарны күрсәтеп, аларны акчалата тотуга рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.
3. Жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларга, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерүче, Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә керә торган бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актларына үзгәрешләр кертү турында жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актлары Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында карар проектын жирлек Советына кергәнче 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.
4. Жирлек бюджеты проекты Татарстан Республикасы Бюджет кодексында каралган вакытка төзелә һәм раслана.
5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең социаль-икътисади үсеш фаразлары нигезендә жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс ягыннан тәмин итү максатларында төзелә.
6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләрен үтәп, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда төзелә.
7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү жирлек бюджеты проектына нигезләнә:
  - Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль жыельшына Россия Федерациясе бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә карата таләпләр) билгели торган юлламасы нигезләнәләр;
  - жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенен төп юнәлешләре ; ;
  - социаль-икътисади үсеш фаразы;
  - озак сроклы чорга бюджет фаразы (бюджет фаразы проекты, бюджет фаразына үзгәрешләр проекты) ;
  - муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, муниципаль программаларга үзгәрешләр кертү проектлары).
8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш, аларга бюджет керемнәренен гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты керә.
9. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарда, Россия Федерациясе Бюджет законнары белән билгеләнмәгән очракта, Россия

Федерациясе бюджет системасы бюджетлары арасында керемнәрне бүлү нормативлары булырга тиеш.

10. Жирлек бюджетты карары белән билгеләнә:

жирлек бюджетты керемнәренә Баш администраторлары Исемлеге;

жирлек бюджетты кытлыгын финанслау чыганакаларының Баш администраторлары Исемлеге;

бюджет ассигнованиеләрен Чираттагы финанс елына һәм план чорына чыгымнар классификациясенә бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан Статъялары һәм чыгымнар төрләре буенча бүлү (Статъя 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә юнәлдерелгән бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме (Статъя 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә) ;

жирлек бюджетты чыгымнарының план чорының беренче елына шартлы рәвештә расланган (расланган) чыгымнарының гомуми күләме жирлек бюджетты чыгымнарының гомуми күләменә 2,5 проценты, план чорының икенче елына жирлек бюджетты чыгымнарының гомуми күләменә 5 проценты күләмендә;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына Россия Федерациясе Бюджет кодексының 96 Статъясында билгеләнгән жирлек бюджетты кытлыгын финанслау чыганакалары (Статъя 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

муниципаль эчке бурычның иң югары чиге, Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына булган торышы буенча, муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның иң югары чиге күрсәтеләп;

жирлек бюджеттының Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы белән жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләре (Статъя 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә)

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чорының параметрларын үзгәртү һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче елы параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетты турындагы карар проекты план чорының расланган бюджетты күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның план чорының икенче елы күрсәткечләрен раслай.

Жирлек бюджеттының расланган план чорының параметрларын аныклауны күздә тотта:

1) Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетты турында карар проектын карау предметы булган күрсәткечләренә аныктыкларын раслау;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрән арттыруны яки киметүне раслау йә аңа жирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан Статъялары һәм (яисә) төрләрә буенча бюджет ассигнованиеләрән кертү.

12. Бюджет турында карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тапшырыла:

жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

агымдагы финанс елының узган чорында жирлекнең социаль-икътисади үсешенә һәм якинча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында жирлекнең социаль-икътисади үсешенә көтелүче нәтижәләр;

жирлекнең социаль-икътисади үсеш фаразы;

Чираттагы финанс елына һәм план чорына берләштерелгән бюджетының төп характеристикалары фаразы (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, чыгымнарның, дефицитның (профицитның) гомуми күләме йә уртача сроклы финанс планы;

бюджет проектына аңлатма язуы;

методикалар (методикалар проектлары) һәм бюджетара трансфертларны бүлүне исәпләү;

муниципаль эчке бурычның иң югары чиге Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына;

агымдагы финанс елына бюджет үтәлешен бәяләү;

жирлек Советы, суд системасы органнары, Ревизия комиссиясе тәкъдим иткән әлеге органнарның бюджет сметалары проектлары әлеге бюджет сметаларына карата финанс органы белән каршылыклар барлыкка килгән очракта тәкъдим ителә; башка документлар һәм материаллар.

13. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

14. Жирлек башкарма комитеты жирлек Советы каравына агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проектын кертә.

15. Жирлек бюджеты турында карар проектын карау һәм аны жирлек Советының муниципаль норматив хокукый актында билгеләнгән раслау тәртибе Чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карар үз көченә керүне, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 Статъясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

16. Жирлек бюджеты турындагы карар, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яки) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм финанс елының 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Жирлек бюджеты турындагы карар аңа кул куйганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча билгеләнгән тәртиптә рәсми басылып чыгарга тиеш.

17. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслы булуын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурычның дефициты, күләме һәм структурасы күләмен, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәмин итәләр.
18. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.
19. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган рәвешләрдә гамәлгә ашырыла.
20. Федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очрактан тыш, рөхсәт ителми.
21. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

80 нче Статья. Муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру

1. Муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру «дәүләт һәм муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар ташуга, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру турында» 2005 елның 21 июлендәге 94-ФЗ номерлы Федераль законда каралган тәртиптә гамәлгә ашырыла.
2. Муниципаль заказ өчен товарлар белән тәмин итү, эшләр башкару һәм хезмәтләр күрсәтү өчен оплачивается хисабына бюджеты.
3. Муниципаль заказны формалаштыру, урнаштыруны тәмин итү, үтәү һәм үтәлешен контрольдә тоту тәртибе 2005 елның 21 июлендәге 94-ФЗ номерлы "Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар китерүгә, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру турында" Федераль закон, башка федераль законнар һәм Россия Федерациясенә норматив хокукый актлары нигезендә жирлек Советы тарафыннан расланган муниципаль заказ турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

81 нче Статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы

1. Үзара салым акчалары дигәндә, гражданның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен башкарыла торган төрле түләүләргә аңлашыла. Үзара салым түләү күләме, жирлек составына керүче гражданның (жирлек составына керә торган торак пункт) гомуми саныннан 30 проценттан артмый торган һәм түләү күләме киметелгән мөмкин булган аерым категорияләргә тыш, барлык жирлек халкы (торак пункт) өчен дә абсолют күләмдә тигез билгеләнә.
2. Әлеге Статияның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданның төрле түләүләргә кергән һәм алардан файдалану мәсьәләләргә жирле референдумда хәл ителә, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003

елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 Статъясындагы 1 өлешенә 4 һәм 4.1 пунктларында каралган очракларда гражданнар жыенында хәл ителә.

82 нче Статъя. Жирлекнең муниципаль бурычлары (муниципаль бурычы)

1. Жирлек бюджет кытлыгын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

2. Муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукына жирлек исеменнән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә жирлек башкарма комитеты ия.

3. Жирлек бюджетының калган акчалары агымдагы финанс елы башына, агымдагы финанс елында жирлек бюджеты кытлыгын финанслауның күрсәтелгән чыганагы буларак каралган акчаларның күләменнән артып киткән күләмдә касса өзеклекләрен каплауга жирлек бюджеты турында карар нигезендә жибәрелә ала.

83 нче статъя. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджеты үтәлеше Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла.

2. Жирлек бюджеты кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуы нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

4. Жирлек бюджетының үтәлеше жирлекнең жыелма бюджет язмасы һәм жирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

84 нче Статъя. Бюджет хисаплылыгы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык отчет

1. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисаплылыгы нигезендә жирлек башкарма комитеты тарафыннан төзелә.

3. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык отчет жирлек Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисап, аны жирлек Советына тапшырганчы, тышкы тикшерү узарга тиеш, ул бюджет акчалары баш администраторларының бюджет хисаплылыгын тышкы яктан тикшерүне һәм жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә ала. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы

таләпләрен үтәп, жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә, жирлекнең Ревизия комиссиясе яки жирлек Советы тарафыннан башкарыла.

5. Жирлекнең башкарма комитеты, агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча, аңа бәяләмә эзерләү өчен, жирлек бюджеты үтәләше турында хисап тапшыра. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапка бәяләмә эзерләү, бюджет акчалары баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә, 1 айдан да артмаска тиеш.

6. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапка нәтижә жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына да жиберелә.

7. Ел саен агымдагы финанс елының 1 маеннан да соңга калмыйча жирлек башкарма комитеты хисап финанс елына жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапны, жирлек Советының хисап финанс елы өчен бюджет үтәләше турындагы карары проектын, жирлек бюджеты үтәләше турындагы башка бюджет хисаплылыгын һәм Россия Федерациясенең бюджет законнарында каралган башка документларны жирлек советына тапшыра.

8. Жирлек советы бюджет үтәләше турындагы еллык отчетны карау нәтижәләре буенча жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карар кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан жирлек бюджеты үтәләше турындагы еллык хисап кире кагылган очракта, ул дәрәс булмаган яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан артмаган вакыт эчендә кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Жирлек бюджеты үтәләше турындагы карар нигезендә хисап финанс елына жирлек бюджеты үтәләше турындагы отчет раслана, анда керемнәрнең, чыгымнарның һәм дефицитның гомуми суммасы күрсәтелә.

Авыл жирлегә Советының финанс хисап елында бюджет үтәләше турындагы карарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

бюджет керемнәрен классификацияләү кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре; керем төрләре, керемнәрнең ярдәмче төрләре кодлары, дәүләт идарәсе секторы операцияләрен классификацияләү буенча жирлек бюджеты керемнәре (Статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

бюджет чыгымнарын классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;

бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары (Статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);

бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакаларының төркемнәре, төркемчәләре, Статъялары, төрләре кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары; бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакаларына керә торган дәүләт идарәсе секторы операцияләрен классификацияләү.

85 нче Статъя. Муниципаль финанс контроле

Жирлек советы түбәндәге финанс контроле рәвешләрен гамәлгә ашыра: алдан - бюджет турында карарлар проектларын тикшерү һәм раслау барышында; агымдагы контроль - жирлек Советы утырышларында бюджет үтәлешенә аерым мәсьәләләрен карау барышында; бюджет үтәлеше турындагы хисапны карау һәм раслау барышында, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә контрольнең башка рәвешләре.

Жирлек советы Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә финанс контролен гамәлгә ашыра.

XIV нче. ЖИРЛЕКНЕҢ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

86 нчы Статъя. Жирлек Уставы проектының эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Жирлек уставы проекты, жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары проекты Авыл жирлегә Советына жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, Башкарма комитет Житәкчесе, Менделеевск муниципаль районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициативалы төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектының эзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында 30 көннән дә соңга калмыйча авыл жирлегә уставын кабул итү, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәлә каралган көнгә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка игълан итү), шулай ук аның турында фикер алышуларда гражданның катнашу тәртибе рәсми басылып чыгарга тиеш. Жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен, шулай ук жирлек уставына әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яки Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау рәвешендәге үзгәрешләр кертелгән очракта, гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Авыл жирлегә Уставы проекты буенча, жирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары, әлеге Уставны карау алдыннан әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар үткәрелә, моннан тыш жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен әлеге норматив хокукый актларга туры китерү

максатларында төгэл яңадан карау формасында үзгәрешләр кертелү очраklarыннан тыш.

5. Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертелә, ул рәсмиләштерелә ала:

- 1) жирлек Советы карары белән, жирлек башлығы кул куйды;
- 2) жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән һәм жирлек башлығы имзалаган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта авыл жирлеге Советының аны кабул итү турындагы карар реквизитлары куела. Мондый карарга жирлек советының күчмә положениеләрен һәм (яки) жирлек Уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы нормаларны кертү рөхсәт ителми.

87 нче Статъя. Жирлек уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр кертү тәртибе

1. Авыл жирлеге Уставы проектын, үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар проектын карау, әлеге Устав жирлек Советы тарафыннан, жирлек Советы Регламенты нигезендә, кимендә ике укылышта гамәлгә ашырыла.
2. Авыл жирлеге Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар проектын кабул иткәннән соң, әлеге проект авыл жирлеге Советы депутатларына, хокук чыгару инициативасы хокукына ия башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен жиберелә.
3. Жирлек уставы, жирлек Советының Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлешә тавыш белән кабул ителә.

88 нче Статъя. Жирлек Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар

1. Жирлек уставы, жирлек Советының үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карары, әлеге Устав кабул ителгәннән соң, федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәвенә алу өчен башкарма хакимиятнең федераль органының вәкаләтле органы территориаль органына жиберелә.
2. Жирлек уставы, жирлек Советының үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карары әлеге Устав дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш һәм аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка игълан ителгәннән) соң үз көченә керә.
3. Жирлек Уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнарының структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләрне чикләү (жирлек уставын федераль законнарда туры китерү очраklarыннан, шулай ук жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләре, сроклары, тәртибе үзгәрешләреннән тыш) күрсәтелгән үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Карар кабул иткән жирлек Советы вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң үз көченә керә.